

Pelbartus de Temesvar OFM
Sermones Pomerii de sanctis, pars estivalis, sermo XVI¹

Pro sancto Ladislao rege
Sermo tertius de iudiciali iusticia in regimine pro imitatione nostra

(1) „**Sit Dominus Deus benedictus, qui voluit te ordinare super thronum suum regem**” II *Paral.* IX, (8). – (A) Verba ista dixit ad litteram regina Saba de rege Salomone. Et nos optime possumus dicere Deo gratias agendo pro sancto rege Ladislao, quem Deus ordinavit regem super thronum regni Hungarie. Nam ut dicit Gregorius in *Moralibus* XXX: „Secundum merita subditorum tribuuntur persone regentium,”² et ideo, Deus cum dat bonum principem vel regem, merito Deo ab omnibus gratie agende sunt, quia Deus hoc ordinavit pro salute populi. Sic per contrarium, „cum datur malus princeps populo, signum est mali pro demerito populi”, ut ibidem dicit Gregorius. Et idcirco cum Deus talem et tantum sanctum regem, videlicet Ladislaum nobis donaverit pro salutis acquisitione, digne et merito ipsum Deum laudando et gratias agendo pro tali dono dicere possumus ad eius honorem verba premissa, scilicet: „**Sit Dominus Deus benedictus, qui voluit te ordinare**” etc. Iuxta que verba de ipso sancto rege Ladislao tria mysteria notabimus pro sermone, secundum quod de tribus commendatur.

Primo de iudiciali iustitia, ibi: „**Te ordinare super thronum**”, quo iudicii executio significatur,

secundo de regali clementia, ibi: „**Regem**”,

tercio de divinali vicaria, ibi: „**Deus, qui voluit te ordinare super thronum suum**”.

(1.1) (B) Circa primum de iustitia in iudicio. Ex quo beatus rex Ladislaus de hoc precipue commendatur in *Legenda*, ubi dicitur de eo, quod „in examinandis iudiciis non tam iudicare, quam iudicari, sibique magis iudicium terribile imminere credebat, quam his, qui ab eo iudicabantur.”³ De ipsa ergo pro edificatione rectorum et iudicum quorumcunque, quoad presentem materiam queri sufficiat amore brevitatis tantum de eius obligatione. De qua queritur, utrum in omni iudicio et casu sub necessitate salutis quamcunque causam teneatur semper iudex quilibet iuste iudicare. Ad quod respondetur per conclusionem, quod sic. Et ostenduntur tripliciter:

primo per varias leges,

secundo per rationes,

tercio per exempla et similitudines.

(1.1.1) Primo per varias leges.

(1.1.1.1) Et primo quidem per legem naturalem, que dictat, quod „quecumque vultis, ut faciant vobis homines, et vos facite illis,” et quod tibi fieri non vis, aliis ne facias, patet *Luc.* VI, (31) et dist. I. „Ius naturale”.⁴ Sed nullus vult sibi a quoquam fieri iniusticiam, ergo etc.

(1.1.1.2) Secundo per legem divinalem, *Levit.* XIX, (14–15): „Ego Dominus Deus vester, nolite facere aliquid iniquum in iudicio, nec iniuste iudicabis, non consideres personam pauperis, nec honores vultum potentis.” Item eiusdem XXVIII, (22): „Equum iudicium sit inter vos, sive civis, sive peregrinus fuerit, qui peccaverit, quia ego Dominus Deus.” *Deuter.* XXVIII, (17): „Non prevertes iudicium advene et pupilli.”

¹ Cf. notam primam sermonis 14. – (Madas–Horváth 2008, 224–236.)

² Gregorius Magnus, *Moralia in Iob*, lib. 25, c. 16. – PL 76, 344B.

³ *Legenda s. Ladislai*, SRH II, 518, 25–26.

⁴ *Decretum Gratiani*, D. 1 c. 7.

(1.1.1.3) Tercio per legem evangelicalem, *Matth.* V, (20): „Amen dico vobis nisi abundaverit iusticia vestra plus quam scribarum et Phariseorum, non intrabitis in regnum celorum.” Et iterum (5, 6): „Beati qui esuriunt et sitiunt iusticiam”, et XXV, (46): „Ibunt iniusti in supplicium.”

(1.1.1.4) Quarto per legem canonicam et etiam civilem. Nam *Extra.* „De mutuis petitionibus”, cap. „Prudentiam” habetur scriptum, quod eo modo, quo quis vult sibi iusticiam fieri, sub eadem forma aliis respondere tenetur.⁵ Item *Extra.* „De probationibus”, cap. „Quoniam contra” in verbo „negligentiam”⁶ dicit *Glosa* et eam sequuntur doctores, quod scilicet iudex tenetur ad restitutionem, saltem in foro anime, si eius negligentia aliquod dandum incurrit pars quecumque in iudicio, et hoc secundum Angelum de Clavasio, qui adducit Panormitanum super dicto cap.: „Maxime tenetur, quando iudex est in dolo et lata culpa. Et non solum de lata tenetur quoad Deum, sed etiam de levi, si diligentiam non adhibuit.” Patet ex cap. „Consuluisti” II. q. V,⁷ in textu cum glossa et est tutius. Denique tota lex canonica et civilis est ordinata pro iusticia facienda et servanda, ut ff. „De iustitia et iure”, l. „Iusticia,”⁸ et plerisque locis colligi valet, que transeo. Unde Augustini *De libero arbitrio*: „Lex esse non videtur, que iusta non fuerit”,⁹ et ideo secundum leges tenetur iudex iudicare dis. III. „Erit”¹⁰ etc.

(1.1.2) (C) Secundo ostenditur per rationes:

(1.1.2.1) Et primo ratione offensionis, quia iniusticia est peccatum mortale in suo genere, eo quod contrariatur caritati, quia infert nocumentum proximo, unde et visionis divine privationem inducit iuxta illud *Ps.* (5, 6): „Neque habitabit iuxta te malignus, neque permanebunt iniusti ante oculos tuos, Domine”, et per consequens damnabile vicium est. Hec secundum *Thomam* II. II. q. LX. ar. III.¹¹

(1.1.2.2) Secundo ratione divine maledictionis, quia omnes iudices iniusti a Deo maledicti sunt, *Deut.* XXVII, (19): „Maledictus – inquit – qui pervertit iudicium advene, pupilli et vidue” etc.

(1.1.2.3) Tercio ratione divine ultionis, quia iudices iniustos Deus quandoque punire solet multipliciter.

(1.1.2.3.1) Primo temporaliter flagellando, *Ps.* (106, 17): „Propter iniusticias enim suas humiliati sunt”, et *Eccli.* X, (8): „Regnum a gente in gentem transfertur propter iniusticias et dolos” etc.

(1.1.2.3.2) Secundo mala morte perimendo, ut patet de Pylato, qui Christum iniuste iuducavit morte (!), et ideo in exilium a cesare relegatus propria manu se occidit secundum Eusebium.¹² Unde *Ps.* (139, 12–13): „Virum iniustum mala capient in interitu, cognovit Dominus iudicium inopis et vindictam pauperum”, scilicet ad ulciscendum.

(1.1.2.3.3) Tercio in iudicio eternaliter damnando, ut patet ex predictis. Hinc Gregorius: „O homo, qui iudicas in terris, memento, quod et tibi iudex est in celis, a quo tibi »eadem mensura remetietur, qua mensus fueris« (Lc 6, 38).” Hec ille, et sic patet.

(1.1.3) (D) Tercio ostenditur per exempla et similitudines, quia legitur de Achab, ut scribitur III *Regum* XXI, quod cum rex Achab iniusto iudicio procurante Iesabel, uxore sua, interfecisset Naboth, ut possideret vineam illius, Dominus eum et uxorem eius punivit morte mala pro signo damnacionis. Et predixit per Helyam dicens: „In loco, in quo linxerunt canes sanguinem Naboth, lambent sanguinem tuum” et Iesabelis (III *Rg* 21, 19). Et certe sicut

⁵ Gregorius IX, *Decretales*, L. 2 t. 4. c. 2.

⁶ Gregorius IX, *Decretales*, L. 2 t. 19. c. 11.

⁷ *Decretum Gratiani*, C. 2 q. 5. c. 20.

⁸ Iustinianus, *Digesta*, 1, 1.

⁹ Augustinus, *De libero arbitrio*, lib. 1, c. 5. – PL 32, 1227.

¹⁰ *Decretum Gratiani*, D. 4 c. 2.

¹¹ Thomas Aquinas, *Summa theologiae*, II-II, q. 60 a. 4.

¹² Eusebius, *Historia ecclesiastica*, lib. 2, c. 7.

iustum est latrones et fures occidi, ac demones damnari, sic iustissimum est iniustos iudices Dei iudicio puniri, et morte et damnacione, quia ut Augustinus dicit: „Ablata iusticia quid sunt regna, nisi latrocinia.”¹³ Immo tales plus nocent, quam latrones. Idem Augustinus: „Nichil est similis demonum actibus,¹⁴ quam litigare iniusto iudicio et damnare animas.” Ad idem facit exemplum de Susanna, quam impii iudices iniuste iudicaverunt, et propter hoc male ipsi perierunt. *Dan.* XIII. Item per contrarium de Traiano, qui pro eo, quod iustissimus fuit, promeruit per orationem beati Gregorii liberari. Et sic patet. Ad idem faciunt exempla etiam paganorum. Refert enim Valerius lib. VI, quod quidam princeps, nomine Zalentius (recte: Zaleucus), statuerat, quod deprehensus in adulterio utroque privaretur oculo. Accidit autem, quod eius filius unicus deprehenditur in adulterio, noluit quoque illi parcere etiam ad petitionem multorum. Sed tamen, ne legi fieret iniuria, et etiam ne eius filius inutilis ad omnia redderetur, si totaliter cecus fieret, precepit, ut unum oculum sibimet, et alterum filio oculum eruerent, et sic iusticie satisfaceret.¹⁵ Narratur etiam de Alexandro imperatore, quod cum apud eum accusatus fuisset quidam iudex iniquus, quod solitus fuerat iudicia pervertere propter munera, imperator mandavit ipsum excoriari, et de pelle eius sedem fieri. Constituens autem eiusdem filium iudicis in iudicem ordinavit, quod semper in illa sede ex corio paterno facta iudicaret, quatenus recordaretur, quod si iniuste iudicaverit, simili morte puniretur. Beatus itaque rex Ladislaus bene semper recogitavit de iudicio divino, in quo omnes puniendi sunt iniusti eterna morte, ideo multum timuit et maximam diligentiam adhibuit, ne unquam iniuste iudicaret.

(1.2) (E) Circa secundum de regali eius clementia, in qua etiam beatus rex Ladislaus maxime floruit, quia ut legitur de eo. „Rigorem iusticie lenitate temperans misericordie talem se erga subditos exhibuit, ut potius amaretur quam timeretur.”¹⁶ „Et tantam pietatis clementiam in omnes exhibuit, ut mutato proprio vocabulo rex pius ab omnibus nominaretur.”¹⁷ Unde hic queritur: Utrum melius sit facere semper in iudiciis secundum misericordiam, quam secundum iusticiam, aut e converso. Et ratio questionis est, quia *Iacobi* II, (13) scribitur: „Iudicium sine misericordia fiet illi, qui non fecerit misericordiam.” „Superexaltat autem misericordia iudicium.” Hec ibi. Ad hec respondetur secundum doctores distinguendo, quod aut talis faciens iusticiam, quoad proximum est persona publica, ut est iudex et princeps, rector vel quicumque officialis, aut est persona privata. Similiter ille, cui debet fieri iusticia, aut est bonus aut est malus. Hac ergo distinctione premissa nota pro responsione ad quesitum tres precipuas veritates.

(1.2.1) Prima veritas, quod quando certum est proximum, cui fieri debet iusticia, fore malum, melius est, ut persona publica sibi faciat secundum iusticiam, quam secundum misericordiam. Ratio, quia malus per iusticiam corrigitur, sed per misericordiam deterioratur, nec formidat sic deterius agere. Unde Ambrosius li. I. *De officiis* et XXIII q. IIII „Est iniusta” dicit, quod „iniusta est misericordia, si quis latronem filiis deprecantibus motus, et lacrimis coniugis vel aliorum flexus absolvendum putat, cui adhuc latrocinandi aspirat affectus. Nonne innocentes tradet exitio, qui liberat multorum exitia cogitantem?”¹⁸ Et infra: „Nonne cum uni indulget indigno, ad prolapsionis contagium provocat universos? Facilitas enim venie incentivum tribuit delinquendi.”¹⁹ Hec Ambrosius. Item *Codex*, „De episcopali audiencia”, l. „Nemo” dicitur: „Remissionem venie crimina non semel commissa non habeant.”²⁰

(1.2.2) Secunda veritas, quod quando certum est eum, cui facienda est iusticia, fore

¹³ Augustinus, *De civitate Dei*, lib. 4, c. 4.

¹⁴ Augustinus, *Confessiones*, lib. 3, c. 3. – PL 32, 685.

¹⁵ Valerius Maximus, *Facta et dicta memorabilia*, lib. 6, c. 5, ext. 3.

¹⁶ *Legenda s. Ladislai*, SRH II, 518, 27–519, 1.

¹⁷ Cf. *Legenda s. Ladislai*, SRH II, 519, 5.

¹⁸ *Decretum Gratiani*, C. 23, q. 4, c. 33.

¹⁹ *Decretum Gratiani*, C. 23, q. 4, c. 33.

²⁰ Iustinianus, *Codex*, Lib. 1, tit. 4, c. 3.

bonum, melius est publice persone, ut faciat sibi misericordiam, quam secundum rigorem iusticie punitive. Ratio: quia talis paratus est se emendare, et melior ex hoc efficitur. Sed hec veritas intelligenda est, si persona publica, hoc est iudex vel officialis, facere potest salvis legibus, quod si non potest sic, tunc tenetur facere, quod dictat iusticia. Unde hic locum habet, quod Gregorius, XLV. dist. dicit c. [„Disciplina”]: „Disciplina vel misericordia multum destituitur, si una sine altera teneatur. Sed circa subditos inesse debet rectoribus et iuste consulens misericordia, et pie seviens disciplina.”²¹ Hec ibi. (F) Sed quoniam non potest omnino certus esse homo de bonitate alicuius aut malicia, ideo queritur: Quid si dubium sit, utrum proximus sit bonus aut malus. Respondetur secundum Lyram in *Postilla* super prescriptam auctoritatem, *Iaco.* II, (13), scilicet: „Superexaltat misericordia iudicium, quod in casibus dubiis inter misericordiam et iusticiam semper declinandum est ad partem misericordie.” Unde et Christus Dominus interrogatus de muliere in adulterio deprehensa, utrum deberet lapidari, quamvis omnia sciverit, tamen ad misericordiam declinavit damnando culpam et salvando naturam dicens: „Vade, amplius noli peccare”, ut habetur *Ioh.* VIII, (11). Hinc enim Christus Dominus in iudicio disceptabit de misericordie operibus, et sic sunt intelligende tales auctoritates, sicut patet de ista, *Iac.* II, (13) scriptura: „Iudicium sine misericordia fiet illi, qui non facit misericordiam”, scilicet ubi debet, puta: cum ille est bonus, quem aliqua fragilitate contigit peccasse, aut quando dubitatur in casibus de misericordia et iusticia. Nam dicit Chrisostomus, quod „facilius est reddere rationem de misericordia, quam de iustitia.” Aut etiam quando persona est privata, ut patebit in sequentibus. Hinc Rabbi Salomon dicit super *Exod.*, ut allegat Lyra, ubi supra, „quod apud Hebreos fuit antiquitus constitutum, quod si maior pars iudicium uno condemnet aliquem ad mortem, non propter hoc esset interficiendus, sed expectanda est maior deliberatio. Si autem maior pars in uno liberet eum, est liberandus.” Hec ille.

(1.2.3) Tertia veritas, quod private persone semper melius est facere secundum misericordiam, quam secundum iusticiam, scilicet corporaliter punitivam. Unde *Matth.* V, (7): „Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur.” Et, *Luce* VI, (37–38): „Dimittite et dimittemini. In qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis.” Idcirco XXIII q. I. dicitur, quod vindicta privata est Deo servanda, qui dicit: „Mihi vindictam, et ego retribuam.”²² O ergo omnes, qui diligitis iusticiam, diligite simul et misericordiam, immo plus misericordiam exemplo beati Ladislai, ut et vos a Deo misericorditer iudicemini. O quam timendum est his, qui nolunt, cum deberent, proximis misereri, quia iudicium sine misericordia fiet eis.

(1.3) (G) Circa tertium principale, de vicaria Dei in iudicio, sit pro conclusione, quod in actu iudicii iudices tenent vicem Dei, et ideo debent in hoc Christum iudicem imitari. Hec conclusio patet per illud, *Deuter.* c. I, (16–17) dictum ad iudices sic: „Quod iustum est, iudicate, sive civis sit, sive peregrinus, nulla erit distantia personarum, ita parvum audietis et magnum, quia Dei est iudicium.” Et, *Sap.* VI, (2 et 4–5): „Audite, reges, et intelligite, discite, iudices finium terre, quoniam data est a Domino potestas vobis et virtus ab Altissimo, qui interrogabit opera vestra, et cogitationes scrutabitur, quoniam cum essetis ministri regni illius, non recte iudicastis, neque secundum voluntatem Dei ambulastis.” Hec ibi. Queritur ergo hic: Qualiter vel in quibus iudices debent Christum iudicem imitari vel ei in iudicio conformari, ut sic penam evadant, et Deo plurimum placeant? Ad quod respondendo accipiamus verbum David, *Ps.* VII, (12–14) dicentis: „Deus iudex iustus, fortis et patiens, numquid irascetur per singulos dies? Nisi conversi fueritis, gladium suum vibrabit, arcum suum tetendit et paravit eum. Et in eo paravit vasa mortis, sagittas suas ardentibus effecit.”

(1.3.1) Primo ergo, sicut Deus dicitur iustus iudex, sic debet esse et iudex terrenus iustus in se ipso, ut nulli subiaceat vicio gravi. Unde Ambrosius super *Beati immaculati* (Ps. 118)

²¹ *Decretum Gratiani*, D. 45, c. 9.

²² *Decretum Gratiani*, C. 23, q. 1.

dicit sic: „Iudicet ille, qui non agat eadem, que in altero putaverit punienda, nec cum de alio iudicat, in se ferat sententiam,”²³ ut patet III. q. VII. „Iudicet”.²⁴ (H) Queritur: Utrum rector vel iudex aut officialis existens in se malus, peccet mortaliter iudicando malos vel quoscunque homines. Respondet frater Angelus de Clavasio secundum Alexandrum de Ales in III,²⁵ quod mortaliter peccat, quia coram Deo suspensus est quoad se, etiam si peccatum sit occultum, et ideo peccat talis officium exequendo. Petrus tamen de Palude in III. di. XIX.²⁶ tenet hoc verum fore de prelato in spiritualibus, sed secus de prelato in temporalibus, quia si iudex suspendit aliquem latronem, non peccat mortaliter, licet ipse sit in mortali. Idem tenet sanctus Thomas in III.²⁷ et Archidiaconus,²⁸ L dist.²⁹ Tutius ergo est iudici, cum accedit ad iudicium, contricionem formare de peccatis, ne Christus sibi dicat illud, *Ioh.* VIII, (7): „Qui sine peccato est in illam lapidem [mittat]” etc.

(1.3.2) Secundo, sicut Deus dicitur iudex fortis, sic iudex terrenus debet esse constans fortiter, ne flectatur quoquo modo ad pervertendum iudicium. Nam Gregorius teste XI. q. III: „Quatuor – inquit – modis humanum iudicium pervertitur. Primo timore, dum metu alicuius potestatis veritatem loqui pertimescimus. Secundo cupiditate, dum premio alicuius animum corrumpimus. Tertio odio, dum contra quemlibet adversarium molimur. Quarto amore, dum amico vel propinquo contendimus prestare auxilium.”³⁰ Hec Gregorius. Unde cavere hec debet fortiter iudex.

(1.3.3) Tertio, sicut Deus est iudex patiens et tranquillus – non enim irascitur per singulos dies, quamvis per quotidiana peccata provocetur –, sic iudex et rex terrenus debet esse patiens, et ab ira tranquillus. Nam *Iac.* I, (20): „Ira viri iusticiam non operatur.” Super que verba *Beda* XI q. III. „Ira” dicit:³¹ „Qui iratus in aliquem sententiam profert, etsi ille quantum ad se iustam reportat sententiam, iste tamen, qui non amore iusticie, sed livore odii sententiam dedit, iusticiam Dei non imitatur.” Unde leges statuerunt iudicem in iudicando et sententiam proferendo debere sedere, ut notatur in *Authenticis*,³² § „Sedebunt”. Et hoc ad designandum mentis tranquillitatem. Ad hec XI. q. III. „Illa”.³³

(1.3.4) Quarto, sicut Deus minas infert peccatoribus: „Nisi – inquit – conversi fueritis” (*Ps* 7, 13) etc., scilicet a viciis, debet ergo comminationes facere iudex, scilicet ut partes convertantur ad pacem, et reo et actori et testibus pro veritate habenda, exponendo eis Dei iram, et graves legis penas in transgressores. Nec debet pro lucro suo temporali gaudere de litigiis, vel quod peius est, iusticiam vendere, aut pecuniam accipere, ut expediat causam. Nam tenetur restituere de necessitate, si acceperit, secundum quod probat frater Angelus de Clavasio in *Summa* per capitulum „Statutum” de vita et honestate clericorum et ca. „Exigit de censibus” li. VI.³⁴

(1.3.5) Quinto, sicut Deus est iudex iustus in dando sententiam, tamen semper contemperat cum misericordia, ideo dicitur: „Arcum suum tetendit” (*Ps* 7, 13). In quo misericordia significatur per cordam arcus, que mollis est, et per lignum arcus durum et rigidum iusticia significatur. Sicque Deus paravit arcum sui iudicii ad sagittandum per diffinitive sententie sagittas ad condemnandum morte eterna et igne. Sic iudex terrenus debet semper iusticiam

²³ Ambrosius, *Expositio in Ps. 118.* – PL 15, 1493B.

²⁴ *Decretum Gratiani*, C. 3, q. 7, c. 4.

²⁵ Alexander de Hales, *Summa universae theologiae*, (De decem praeceptis), pars 3.

²⁶ Petrus de Palude, *In IV. Sententiarum*, dist. 19.

²⁷ Thomas Aquinas, *In IV. Sententiarum*.

²⁸ Archidiaconus = Guido de Baisio.

²⁹ Cf. Angelus de Clavasio, *Summa Angelica de casibus conscientiae*, „Iudex” par. 2, „Correctio” 1, par. 4.

³⁰ *Decretum Gratiani*, C. 11, q. 3, c. 78.

³¹ *Decretum Gratiani*, C. 11, q. 3, c. 68. (false)

³² *Authentica*, 6, 10 = Iustinianus, *Novellae*, 82, 3.

³³ *Decretum Gratiani*, C. 11, q. 3, c. 67.

³⁴ Bonifacius VIII, *Liber Sextus*, L. 3, t. 20, c. 2.

temperare cum misericordia, ut supra dictum est ar. II. Unde Gregorius. XLV dist.: „Omnis – inquit – qui iuste iudicat, stateram in manu gestat, in utroque penso iusticiam et misericordiam portat, sed per iusticiam reddit peccati sententiam, per misericordiam peccati temperat penam.”³⁵ Beatus rex Ladislaus hec omnia sollicite observavit, et ideo vicem Christi optime tenuit in throno iudicii. Propterea, ut loquar verba Ambrosii III. q. VII. „Iudicet”: „Discite vos iudices seculi”, scilicet ex premissis, „quem in iudicando debeatis tenere affectum, quam societatem, quam sinceritatem, quam sobrietatem.”³⁶ Ut ergo meritis beati Ladislai regis det nobis Deus gratiam, ad ipsum preces fundamus, quatinus imitando celestem gloriam obtinere valeamus. Amen.

³⁵ *Decretum Gratiani*, D. 45, c. 9.

³⁶ *Decretum Gratiani*, C. 3, q. 7, c. 4.